KONTRASTER OG KONFLIKTER I ITALIENSK POLITIK

ERIK RESKE-NIELSEN

Italiens politiske historie i tiden efter den anden verdenskrig kan inddeles i fire perioder med valgene i 1948, 1953 og 1958 som skillelinier. Det første tidsrum, indtil 1948, var karakteriseret af den første efterkrigstids problemstilling, hvor det væsentligste spørgsmål var, om Italien ville blive kommunistisk eller ikke. Undertrykkelsen af fri meningsdannelse og af andre politiske partier end det fascistiske i Mussolinis tidsalder havde givet det genoplivede italienske demokrati vanskelige startbetingelser; værre endnu var det, at krigens ødelæggende virkninger på Italiens erhvervsliv havde forbedret den i forvejen gunstige jordbund for kommunisterne; disse havde dels gode kort på hånden i kraft af de store sociale uligheder i landet, dels havde de skabt sig et vel nok ikke helt fortjent ry som de argeste modstandere af den fascisme, der havde ført Italien ud i katastrofen.

Denne trusel blev afværget ved valget i 1948, hvor det lykkedes de kristne demokrater at opnå absolut flertal i deputeretkammeret. Forklaringen på, at Democrazia Christiana var i stand til at vinde denne sejr har man i flere forskellige omstændigheder. Af størst betydning var det sikkert, at partiet havde formået at gøre sig til det samlende borgerlige parti efter de katastrofer, der havde ramt monarkisterne ved kongedømmets fald og fascisterne ved Mussolinis sammenbrud i 1943. Dertil kom, at Democrazia Christiana nød godt af den katolske kirkes meget aktive støtte. Mobiliseringen af gejstligheden sammen med de katolske lægmandsorganisationer og pavestolens fordømmelse af marxistiske partier betød millioner af rettroende katolikstemmer til de kristne demokrater, som tilmed var i den lykkelige situation i ministerpræsidenten, *Alcide de Gasperi,* at have en leder, der både som statsmand og som partichef besad fremragende egenskaber. Endelig spillede også den internationale situation en rolle for de kristne demokraters valgsejr. Begivenhederne i Tjekoslovakiet i februar 1948 havde skræmt mange i Italien og andre steder bort fra den folkefrontslinie, der ellers var kommunisternes største aktiv i agitationen; Marshallplanen og det begyndende økonomiske samarbejde i Vest-

europa øvede desuden tiltrækning på vælgere og interessegrupper; endvidere virkede de angelsaksiske magters holdning i Triestspørgsmålet og i problemet om det tidligere italienske koloniriges fremtid i de vestorienterede partiers favør.

Men selv om de kristne demokraters sejr var uomtvistelig, var det ubestrideligt, at venstre havde vist en imponerende styrke ved 1948-valget. Togliattis kommunister og Nennis venstresocialister var gået til valg som een blok og havde samlet 8 millioner stemmer eller næsten to trediedele af, hvad Democrazia Christiana havde opnået, selv om mandatfordelingen kun gav dem 182 pladser i deputeretkammeret mod de kristne demokraters 307. Herigennem blev for de næste fem år et centrumsstyre sikret, som har udgjort det mest stabile regime, Italien har haft i efterkrigsårene, og hvor de Gasperi bestræbte sig på også at knytte det øvrige centrum til sig gennem koalitioner, selv om disse ikke var nødvendige for regeringens flertal i deputeretkammeret.

DEN POLITISKE SITUATION 1953–1958

Denne gunstige stilling blev imidlertid bragt til ophør ved valget i 1953, da de kristne demokrater mistede næsten 2 millioner stemmer og fik deres mandattal reduceret fra 307 til 262. De andre centrumspartier, navnlig Saragats socialdemokrater, men også republikanerne gik samtidig betydeligt tilbage, således at midtergruppen herefter kun rådede over 300 mandater tilsammen. Det var tilstrækkeligt til flertallet i deputeretkammeret, men det betød, at de kristne demokrater nu var helt anderledes henvist til støtte fra de øvrige centrumspartier end tidligere – eller at støtten måtte hentes enten fra højre eller fra venstre i italiensk politik. Valgets sejrherrer var nemlig partierne på fløjene. Kommunister og Nenni-socialister var gået frem med 1,5 million stemmer og rådede nu over tilsammen 218 mandater, hvoraf kommunisterne havde 143 for 6 millioner stemmer og venstresocialisterne 75 for tilslutning fra $3^1/_2$ million vælgere. Alligevel var skredet til højre størst. Monarkisterne havde forøget deres stemmetal med over 1 million, og det samme var tilfældet med neo-fascisterne. Tilsammen rådede de to partier nu over 69 mandater mod hidtil 20.

Under disse vilkår blev italiensk politik i de følgende år langt mindre stabil, end tilfældet havde været 1948–53. Ydermere blev de kristne demokrater svækket ved de Gasperis død i 1954, som betød, at en magtkamp, der havde ulmet inden for Democrazia Christiana gennem nogen tid, brød ud i lys lue. Desuden gjorde brydninger og ændret taktik sig gældende for andre partiers vedkommende, således at en regering med et solidt flertal i deputeretkammeret var langt vanskeligere at tilvejebringe end hidtil. Først forsøgte de Gasperi i spidsen for en regering udeluk-

kende af kristne demokrater, men han måtte give op allerede efter ti dages forløb. En langvarig regeringskrise fulgte, inden *Giuseppe Pella* fra partiets højrefløj i august 1953 fik sammensat et ministerium, der dog ikke var i stand til at klare sig længere end til januar 1954. Den nye ministerpræsident blev *Amintore Fanfani,* der rigtig nok fik en regering stablet på benene, men kun for at blive styrtet umiddelbart efter af højre, som ikke ville akceptere den nye regeringschef, der var udgået fra de kristne demokraters venstrefløj.

I stedet sammensatte *Mario Scelba* et ministerium med deltagelse af midterpartierne – de kristne demokrater, Saragats socialdemokrater, republikanerne og de liberale. Brydninger inden for koalitionen bragte imidlertid Scelba i vanskeligheder, og i juni 1955 måtte han definitivt give op. De væsentligste årsager til rivningerne var spørgsmålet om en ny forpagtningslov og problemet om, hvorvidt udnyttelsen af Italiens olie- og gasforekomster skulle reserveres alene for staten eller om private foretagender også skulle kunne deltage heri. I disse anliggender gik skillelinien iøvrigt også gennem Democrazia Christiana, og følgen blev nye brydninger mellem den af Fanfani ledede venstreorienterede gruppe »Iniziativa Democratica« og Pellas »Concentrazione« på højrefløj, som særlig kom til udtryk under den tre uger lange regeringskrise, der fulgte efter Scelbas afgang.

Hans efterfølger som ministerpræsident blev partifællen *Antonio Segni,* hvis kabinet kom til at omfatte kristne demokrater, socialdemokrater og liberale. Denne konstellation holdt indtil maj 1957, da det socialdemokratiske P. S. D. I. trak sine ministre tilbage. *Adone Zoli* dannede derpå en mindretalsregering med medlemmer udelukkende fra Democrazia Christiana, men med nogen hældning til højre. Den stod på meget svage ben og kunne ikke opfattes som stort andet end et forretningsministerium, der skulle lede Italien, indtil de næste valg blev afholdt.

VALGET 1958

Valget fandt sted i maj 1958 og fik som resultat, at de kristne demokrater opnåede en stemmefremgang på 1,5 millioner og samlede 42,4 % af stemmerne, men uden at opnå det absolutte flertal i deputeretkammeret. Af de øvrige midterpartier holdt socialdemokraterne sig omtrent uforandret med 4,5 % af de afgivne stemmer, mens de højrebetonede liberale gik en smule frem og republikanerne lidt tilbage. På venstrefløjen kunne kommunisterne ganske vist notere en halv million flere stemmer end sidst, men Nenni-socialisterne gik dog forholdsvis endnu stærkere frem og fik 14,2 % af stemmerne mod 12,7 % i 1953. Derimod gik det galt for højre. Monarkisterne var i forvejen blevet splittet i to partier og fik deres andel

i stemmerne reduceret fra 6,9 til 4,8 %, samtidig med at også det neofascistiske M. S. I. gik tilbage. Valgets sejrherrer var derfor de kristne demokrater og – især – Nennis venstresocialistiske P. S. I., mens højre var blevet svækket i betydelig grad. Heraf fulgte, at venstre-centrum fik en stærkere placering end i den foregående periode.

Valgene til deputeretkammeret 1953 og 1958.

	1953			1958		
	Antal stemmer (1000)	%	Mandater	Antal stemmer (1000)	%	Mandater
Kommunister	6.122	22.6	143	6.701	22.7	140
Venstre-socialister ...	3.441	12.7	75	4.199	14.2	84
Socialdemokrater	1.223	4.5	19	1.352	4.6	23
Republikanere	438	1.6	5	405	1.4	7
Kristne demokrater ..	10.837	40.0	262	12.509	42.2	273
Liberale	816	3.0	13	1.046	3.5	16
Nationalmonarkister ..	1.856	6.9	40	657	2.2	10
Folkemonarkister				776	2.6	13
Neofascister	1.580	5.8	29	1.411	4.7	25
Andre	779	2.9	4	484	1.9	5

I overensstemmelse med valgets hovedlinie betroede præsident Gronchi regeringsdannelsen til Amintore Fanfani, som siden 1954 havde været Democrazia Christianas generalsekretær samtidig med, at han var leder af partiets venstrefløj. Fire socialdemokrater trådte ind i den nye regering, der dog hurtigt fik store vanskeligheder at slås med dels som følge af skærpet konflikt inden for de kristne demokraters rækker, dels fordi Saragat-socialisterne også var indbyrdes uenige. Efter at have været ude for den ene rystelse efter den anden, måtte Fanfani den 26. januar 1959 give op, og efter et par ugers forløb dannede Segni på ny regering. Denne gang bestod hans ministerium kun af folk fra Democrazia Christiana, og selv om Segni forsøgte at fastholde en midterkurs, blev det snart klart, at den nye regering lå betydeligt mere til højre, end tilfældet havde været med de italienske regeringer som helhed i tiden efter 2. verdenskrig.

Den umiddelbare foranledning til Fanfanis afgang i januar måned må søges i udviklingen inden for det socialdemokratiske P. S. D. I., der deltog i regeringen sammen med de kristne demokrater, og hvis støtte var nødvendig, hvis ministerpræsidenten skulle have et flertal i deputeretkammeret uden at måtte søge tilslutning hverken fra de to andre midterpartier, republikanerne og de liberale, der tilsammen rådede over samme mandattal som Saragatfolkene, eller hos fløjene – og i så tilfælde hos enten Nenni-

socialister eller monarkister. Derfor fik de begivenheder, der i januar 1959 udspillede sig inden for Italiens to socialistiske partier, en afgørende indflydelse på Fanfanis muligheder for at holde sig ved magten, selv om den egentlige forklaring på, at han måtte give tabt, skal søges i andre forhold.

SOCIALISTISKE ENHEDSBESTRÆBELSER 1955–1958

Det, der skete blandt socialister og socialdemokrater, var, at nye chancer for en genforening af de to partier syntes at dukke op. De var blevet splittet i 1947 på spørgsmålet om samarbejde med kommunisterne. Nenni var den gang gået ind for en folkefrontspolitik, der førte ham så vidt, at han til valget i 1948 opstillede sammen med kommunisterne. Senere fjernede han sig atter fra dem, og ved 1953-valget stillede P. S. I. og kommunisterne op hver for sig. Valget betød desuden som ovenfor nævnt, at de kristne demokrater ikke længere kunne styre alene og at socialdemokraterne var blevet svækket. Derfor begyndte den tanke at tage form hos *Pietro Nenni,* at en genskabt socialistisk enhed måske kunne betyde, at venstrefløjen af de kristne demokrater ville føle sig fristet til at søge samarbejde med socialisterne for derigennem at få gennemført en økonomisk og social reformlovgivning, som andre kræfter inden for Democrazia Christiana efter evne saboterede. Muligvis har Nenni også haft den bagtanke, at en sådan udvikling kunne indebære en meget betydelig risiko for, at Democrazia Christiana kunne blive sprængt og socialisterne derved blive den stærke eller i hvert fald en jævnbyrdig partner i en alliance med venstrekatolikkerne.

Pietro Nenni gjorde sig til talsmand for en sådan »åbning til venstre« på partikongressen i Torino i foråret 1955, hvor han tog til orde for, at venstresocialister, socialdemokrater og kristne demokrater skulle indgå et samarbejde, og at de to socialistiske partier skulle sluttes sammen igen.

Tanken blev imidlertid afvist både af Saragat og af Democrazia Christianas ledere, og spørgsmålet er, om den i virkeligheden sigtede længere end til at drive en kile ind mellem socialdemokraterne og de kristne demokrater, der var partnere i Scelbas koalitionsregering. Det lykkedes dog *Saragat* at afværge Nennis tilnærmelser, selv om han måtte tage hensyn til, at enkelte socialdemokratiske ledere og en hel del af partiets menige medlemmer var af den opfattelse, at de to partier burde samles igen. Saragat forlangte beviser for, at Nenni havde fraveget sin hidtidige politik overfor kommunisterne, og han nægtede at fæste lid til aldrig så mange venstresocialistiske forsikringer om, at de havde opgivet folkefrontstanken efter at have set de skæbnessvangre følger, denne havde fået i Østeuropa.

Socialdemokraternes mistanke om, at kommunisterne stadig sad med stor indflydelse i P. S. I., syntes at blive bekræftet senere, men samtidig er det også kommet til at stå klart, at Nenni personlig har fjernet sig stærkt

fra *Togliatti* og hans tilhængere. I sommeren 1956 blev en ny kontakt etableret mellem Nenni og Saragat, efter at P. S. I.s leder var gået til angreb på kommunisterne efter Khrustjevs afsløringer af Stalinregimet på den 20. partikongres i begyndelsen af året. I august mødtes Nenni og Saragat til forhandlinger i Pralognan i Savoyen, og efter disse udsendte de to politikere en erklæring, hvori det hed, at betingelserne for en genforening nu syntes at være gunstige. Denne udvikling blev fulgt med megen interesse i andre europæiske socialistpartier, og i begyndelsen af september forsøgte den franske socialistleder *Pierre Commin* gennem samtaler med ledere fra begge lejre at bane vej for en løsning. Også fra anden udenlandsk side blev der taget initiativ hertil, men vanskelighederne viste sig at være alvorligere, end man på forhånd havde fornemmet. De to væsentligste anstødssten var, at P. S. D. I. insisterede på, at P. S. I. forud for en genforening og som betingelse for denne skulle frasige sig den enhedsaktionspagt med kommunisterne, som var blevet indgået efter krigen, og at Nenni-socialisterne måtte ændre deres udenrigspolitiske holdning fra neutralistisk til provestlig. Desuden blev det mere og mere iøjnefaldende, at både Saragat og Nenni var i uoverensstemmelse med væsentlige dele af deres partier. Et alvorligt slag modtog forhandlingerne, da venstresocialisterne tværtimod at opgive enhedsaktionen med kommunisterne undertegnede en ny overenskomst herom, som ganske vist var stærkt modificeret i forhold til den tidligere, men som ikke desto mindre var uakceptabel for socialdemokraterne. Alligevel fortsatte en fælleskomité for de to partier drøftelserne, indtil Saragat-folkene afbrød dem midt i december 1956 med den motivering, at Nennis afhængighed af kommunisterne var blevet til fulde afsløret ved, at P. S. I. end ikke havde brudt definitivt med kommunisterne under den ungarske opstand.

Dette var dog ikke ensbetydende med, at Nenni opgav sine bestræbelser. Det italienske kommunistparti var ligesom andre blevet rystet i sin grundvold af begivenhederne i Ungarn, og flere fremtrædende kommunister var begyndt at nærme sig Nenni. Styrket på denne måde anså venstresocialisternes leder allerede i februar 1957 tiden for at være inde til på partikongressen i Venezia at slå et nyt slag for sammenslutning af P. S. I. og P. S. D. I. Han fik kongressens tilslutning til at bryde med kommunisterne og fjernede således den væsentligste hindring for Saragats akcept, men da sagen kom for i P. S. I.s centralkomité viste det sig, at Nenni i denne kun kunne få en trediedel af medlemmerne med sig. Modstanden kom fortrinsvis fra partiets hårde kerne af partifunktionærer, der følte deres position truet af yngre kræfter, og som vanskeligt kunne se bort fra, at P. S. I. ud fra mange praktiske hensyn – f. eks. lokalefællesskab med kommunisterne – ville få meget svært ved at løse sig fra det hidtidige partnerskab.

NENNI-SOCIALISTERNES NAPOLI-KONGRES 1959

Derfor kom heller ikke Veneziakongressen til at bane vej for den ønskede sammenslutning, og herefter hvilede sagen indtil det næste valg var overstået. I begyndelsen af 1959 indtraf imidlertid en ny fase, da venstresocialisterne atter holdt partikongres, denne gang i Napoli. Her kom splittelsen i partiets rækker igen til udtryk, og kampen stod som hidtil mellem en gruppe såkaldte autonomister under Nennis ledelse, en venstrefløj under *Tullio Vecchiettis* førerskab og en centrumsgruppe, også kaldet »bassianisterne« efter deres ledende skikkelse, den tidligere partisekretær *Lelio Basso*. Nennis krav lød på fuldt autonomi (dvs. i forhold til kommunisterne) og gennemførelse af Venezia-kongressens beslutninger om at indstille aktionsfællesskabet med kommunisterne – dog med fagforeningerne som en foreløbig undtagelse. Derimod gik Vecchietti-fløjen ind for nyt aktionsfællesskab både i fagbevægelsen og i nationalforsamlingen, mens Basso-gruppen forsøgte at finde frem til en formel, der kunne indebære uafhængighed af kommunisterne, men tillade samarbejde med dem. På Napolikongressen begrundede Nenni sit standpunkt med erfaringerne fra de østeuropæiske lande, hvor det var åbenbart, at kommunisterne kun var gået ind for folkefronten med det formål at etablere deres eget diktatur. Folkefrontstanken måtte derfor betragtes som forældet, men Nenni gjorde det også klart, at han i hvert fald ikke i øjeblikket ønskede at gå ind i noget samarbejde med de kristne demokrater, hvis holdning i sociale spørgsmål han fordømte, og han ville heller ikke vide af noget kompromis med Saragat. Partiets opgave måtte i stedet blive »at udvide oppositionens kreds ved at skabe en fremtidig majoritet af de katolske masser såvel som af de verdslige socialistiske klasser«. Med andre ord: Nenni havde forladt sammenslutningstanken fra 1956–57 såvel som ideerne om et samarbejde med venstrefløjen af de kristne demokrater og ville i stedet tilbyde et fuldt demokratisk socialistparti, som skulle have mulighed for at tiltrække socialdemokrater, katolikker og kommunister og derved blive Italiens store samlende venstreparti.

Resultatet af afstemningen på kongressen blev, at Nennis resolutionsforslag blev vedtaget med 58,3 % af stemmerne, mens Vecchietti kun formåede at samle 32,6 % og Basso 8,7 %. I resolutionen, der omfattede ti punkter, havde Nenni knæsat princippet om en demokratisk stat, organiseret som »et massedemokrati med udelukkelse af klassemodsætninger«. Vejen til socialismen skulle være præget af demokratiske metoder – ikke af opportunistiske hensyn, men fordi de var fundamentalt nødvendige for socialismens bestræbelser for at komme til magten. Nenni frasagde sig derfor alliancen med kommunisterne, men erklærede samtidig, at der ikke bestod nogen forudfattet antagonisme overfor kommunisterne; han fastslog, at princippet om arbejdernes enighed i fagbevægelsen måtte opret-

holdes, men at fagforeningerne måtte være uafhængige både af arbejdsgivere, statsmagten og politiske partier. Om udenrigspolitikken hed det i resolutionen kun, at P. S. I. gik ind for en fredspolitik og vendte sig imod enhver form for imperialisme og kolonialisme.

Desuden sikrede Nenni sig mod en gentagelse af tilbageslaget fra Veneziakongressen ved at få gennemført, at partiets centralkomité skulle omdannes, således at den kom i overensstemmelse med kongressen, og endelig blev der valgt en ny partiledelse, der helt gik ind for Nennis linie.

SPRÆNGNINGEN AF P. S. D. I. OG FANFANIS FALD

Napolikongressen fik vidtrækkende følger, dels for regeringen, dels for Saragats socialdemokrater. P. S. I.-beslutningerne havde ingenlunde fået nogen gunstig modtagelse hos Saragat, der fastholdt at en sammenslutning mellem de to partier ikke var mulig. Heroverfor hævdede imidlertid partiets venstrefløj under ledelse af *Matteo Matteotti* – en søn af den gamle italienske socialist, der var blevet et af Mussolinis mest berømte ofre, at man øjeblikkelig måtte optage forhandlinger med Nenni. Konflikten afspejlede sig på regeringsniveau, hvor den socialdemokratiske arbejdsminister, *Vigorelli,* der tilhørte partiets venstrefløj, den 24. januar indgav sin afskedsbegæring med den motivering, at regeringen havde hindret gennemførelsen af de forslag til forbedring af de sociale forhold, som han havde fremsat. For regeringens vedkommende betød dette skridt, at Fanfanis position blev endnu mere prekær, end den var i forvejen på grund af de voldsomme brydninger i Democrazia Christiana, hvorfor ministerpræsidenten to dage senere foretrak at demissionere.

I P. S. D. I. havde Vigorellis aktion til følge, at debatten for og imod sammenslutning med P. S. I. blev intensiveret. Forinden havde Matteotti og en anden af venstrefløjens ledere, *Zagari,* henvendt sig til Saragat med krav om, at partiets centralkomité skulle sammenkaldes for at overveje situationen. Saragat svarede med en erklæring, hvori han afstak betingelserne for en sammensmeltning, nemlig at et helt nyt socialistisk parti blev dannet med deltagelse både af P. S. D. I.s og P. S. I.s medlemmer, at dettes medlemmer blev frit stillet med hensyn til valg af, hvilken fagforening, de ønskede at tilhøre, således at de ikke tvungent blev medlemmer af det kommunistisk kontrollerede fagforbund, at man udtrykkelig skulle erklære ikke at ville samarbejde med kommunisterne, at udenrigspolitikken skulle udformes med N. A. T. O. som udgangspunkt og endelig at forhandlinger mellem de to partier skulle foregå på fuldstændig lige grundlag. Denne resolution fra Saragats side afveg på afgørende punkter fra Napolikongressens beslutninger, og da partiets centralkomité trådte sammen den 30. januar, viste det sig, at Saragat havde tilslutning fra de fleste medlem-

mer af dette organ. Følgen blev, at venstrefløjen af P. S. D. I. brød ud, idet 400 medlemmer på et møde i Rom den 8. februar besluttede at danne en autonom gruppe, der i realiteten blev et nyt socialistisk parti – Italiens tredie – med betegnelsen Movimento Unitarios de Iniziativa Socialista. Lederne blev Matteotti og Vigorelli samt tre andre af P. S. D. I.s repræsentanter i nationalforsamlingen. Den nye gruppes formål var imidlertid i første omgang at tvinge Saragatsocialisterne til at tage deres stilling op til fornyet overvejelse. Hvis de ikke derefter ændrede holdning, ville Matteotti og hans tilhængere slutte sig til Nenni.

FANFANI OG »NOTABLERNE« I DEMOCRAZIA CHRISTIANA

Disse begivenheder i P. S. I. og P. S. D. I. måtte nødvendigvis komme til at påvirke italiensk politik i almindelighed, og i særdeleshed var de et hårdt slag for de kristne demokraters venstrefløj. Fanfanis afgang som ministerpræsident den 26. januar skyldtes dog først og fremmest andre faktorer og navnlig dybtgående brydninger inden for de kristne demokraters rækker. De modsætninger, der længe havde eksisteret mellem venstregruppen med Fanfani som førstemand og en kombination af højre og centrum med Scelba, Pella, finansministeren *Andreotti* og den tidligere minister *Conella* som de ledende kræfter, var blevet bragt til åbent udbrud, efter at der i oktober 1958 var indtruffet en sprængning i det kristne demokratiske parti på Sicilien, selv om heller ikke den sicilianske konflikt var den inderste årsag til oppositionen mod Fanfani i Democrazia Christiana.

Flere forskellige forhold havde virket med til at skabe en front fra partiets centrum til dets yderste højre. Kritikken gjaldt mest åbenlyst Fanfanis noget hårdhændede optræden som partiets generalsekretær, hvor han systematisk havde stræbt efter at erstatte den gamle veltjente garde fra de Gasperis tid med unge folk, der delte hans vigtigste synspunkter, eller i hvert fald at forøge deres indflydelse på de ældres bekostning. De Gasperi havde i sin tid formået at balancere mellem de mange og store modsætninger, der fandtes inden for partiet, og hans autoritet havde givet ham mulighed for at få de mest forskellige elementer til at samarbejde og tolerere hinanden.

Fanfani synes ikke at besidde forgængerens formidlende og mæglende egenskaber. Han er en udpræget magttekniker, der ikke som de Gasperi formår ved en smidig taktik at nå frem til sine mål, men som i stedet tømrer sin organisation op på en måde, der har fået hans modstandere til at sammenligne hans metoder med dem, der anvendes inden for kommunistiske partier. Andre har karakteriseret ham som Democrazia Christianas Napoleon og rejst tvivl om hans demokratiske sindelag, uden at man skal tage disse påstande alt for højtideligt.

Fanfanis opgave som generalsekretær har været overordentlig vanskelig, fordi de kristne demokrater er en temmelig broget skare, hvor tilhængere af vidtgående statsdrift sidder side om side med svorne forkæmpere for uhæmmet privat foretagsomhed, og hvor arbejderrepræsentanter skal virke sammen med mænd fra den gamle italienske feudaladel. Her kan en hård hånd nok være på sin plads, så meget desto mere som Fanfani nærer den opfattelse, at partiets reaktionære elementer må træde i baggrunden til fordel for en socialreformatorisk katolicisme, der nok nyder bevågenhed hos en del af gejstligheden, men som andre klerikale – og åbenbart frem for alt kardinalkollegiet – modsætter sig.

Fanfani kan heller ikke i sin kamp for at lede partiet ind i de spor, han finder rigtige, støtte sig på et renommé som de Gasperis. Den gamle partileder kunne bygge på den anseelse, han nød som kæmpende antifascist, og for de fleste af lederne inden for Democrazia Christianas centrum og højrefløj gælder det, at de var modstandsfolk i Mussolinis tid. Det hænger vel til dels sammen med, at de allerfleste er af en aldersklasse, hvor de havde en politisk rolle før den fascistiske magtovertagelse, hvorimod Fanfani, der er født i 1908, ikke hører med til dette slægtled. Han er nationaløkonom af fag, og nogle af hans tidligste arbejder er tydeligt præget af den korporative statstanke. Han sluttede sig heller ikke til modstandsbevægelsen mod Mussolini, og hans flugt til Schweiz i 1943 hævdes ikke at være politisk betinget, men dikteret af ønsket om at unddrage sig militærtjeneste. Ikke desto mindre blev han hurtigt en fremtrædende mand inden for Democrazia Christiana, hvor de Gasperi fandt, at han var langt den mest fremragende af de folk, der kunne tænkes som den næste leder af partiet – noget som utvivlsomt ikke har bidraget til at gøre hans popularitet blandt de kristne demokraters »notabler« større.

DEN SICILIANSKE KONFLIKT

Kritikken mod Fanfanis ledelse af partiet blev sat ind med fuld kraft, efter at det var kommet til splittelsen inden for Democrazia Christianas sicilianske afdeling. Begivenhederne her var i korte træk, at de ustabile forhold, der længe havde hersket inden for regionalstyret på Sicilien, i oktober 1958 var blevet udløst i en krise, da den kristeligt demokratiske chef for den lokale regering, *La Loggia,* blev styrtet efter at være blevet angrebet for at have fremmet norditalienske koncerners interesser på bekostning af lokale sicilianske. I stedet dannede partifællen *Silvio Milazzo* regering på trods af, at partiledelsen ønskede en anden på posten, og selv om partiets flertal gik imod ham, så han i stedet måtte finde støtte hos en blandet flok af kommunister, Nenni-socialister, monarkister og neofascister. Højst sandsynligt har Milazzo handlet i forståelse med Democrazia Christianas notabler, der ønskede at benytte dette brud på parti-

disciplinen og Fanfanis derpå følgende udstødelse af Milazzo til et angreb på generalsekretæren.

Den sicilianske krise kan imidlertid ikke reduceres til alene at gælde magtkampen inden for de kristne demokrater. Modsætningen mellem Sicilien og fastlandet er dybtgående. Den har historiske rødder af virkelig betydning, og så sent som under 2. verdenskrig var der bestræbelser i gang for at løsrive øen fra Italien. En indrømmelse til Siciliens særstilling og egenart blev givet med selvstyrestatutten af 1948, der, hvis den blev gennemført efter sin fulde ordlyd, næsten ville gøre Sicilien uafhængigt i omtrent alt undtagen udenrigs- og forsvarsanliggender. Men statutten er langt fra blevet ført ud i sine yderste konsekvenser. Heri kan ligge en del af årsagen til uroen på Sicilien, men det er langt fra den væsentligste. Hovedgrunden skal søges i de økonomiske forhold.

Sicilien er et af Europas underudviklede områder. Af øens 4,7 millioner indbyggere er i følge den officielle statistik 175.000 permanent arbejdsløse, men et endnu større antal har kun beskæftigelse nogle få måneder af året. Mange tusinder frister en kummerlig tilværelse som arbejdere i svovlminerne, børnedødeligheden er den største i Europa og gennemsnitslevealderen en af de laveste. En sicilianers årsindtægt andrager omkring 700 kr. – eller ikke stort mere, end hvad gennemsnitskoreaneren tjener.

Alligevel er Sicilien ikke fra naturens hånd noget fattigt område. Øen har råstoffer, der – rigtigt anvendt – kunne danne grundlaget for en industri. Og det er herom den sicilianske konflikt til syvende og sidst drejer sig, navnlig efter at der er blevet opdaget olie, og udnyttelsen af disse forekomster er blevet påbegyndt. Tre kategorier af kapitalinteresser har forsøgt at vinde herredømmet over olien, nemlig den norditalienske industri, fortrinsvis statsforetagendet E. N. I. (»Ente Nazionale Idrocarburi«), udenlandske selskaber og den lokale sicilianske kapital, som hovedsagelig hidrører fra de godtgørelser, de tidligere storgodsejere har modtaget som erstatning for jord, der er blevet eksproprieret til udstykning som led i de store agrarreformer, der også er kommet til at angå Sicilien. I denne kamp har E. N. I. – og altså norditalienerne –, været ved at trække det længste strå. Det er sket i høj grad, fordi denne vældige koncern har nydt bevågenhed i de kristne demokraters ledelse og navnlig hos Fanfani; striden er blevet udkæmpet med stor bitterhed og har blandt andet fundet udtryk i skarpe pressepolemikker. Herunder har de udenlandske selskaber og de lokale sicilianske interesser i det mindste foreløbig fundet hinanden og har etableret en fælles front for et frit erhvervsliv overfor E. N. I. og Fanfani. Konflikten mangler intet i raffinement, når man betænker, at kommunister og venstresocialister yder Milazzo støtte overfor Fanfani og de af ham støttede statsforetagender, og at Milazzo selv hører til den kategori af sicilianske godsejere, der ser sig om efter profitgivende investerings-

muligheder for den kapital, venstrekatolikkernes jordreform har tvunget bort fra landbruget.

Striden fandt iøvrigt ikke sin løsning med Fanfanis fald. Milazzo fastholdt magten og sin »uhellige alliance« med det resultat, at Vatikanet forsøgte at gribe ind forud for regionalvalgene i maj 1959. En pavelig bulle fordømte således alle, der stemte på et parti, der direkte eller indirekte støttede marxisterne. Adressen var ikke til at tage fejl af. Den gjaldt den kristeligt sociale union, Milazzo havde startet sammen med udbryderne fra de kristne demokrater. Alligevel blev valgresultatet ikke tilfredsstillende set fra den italienske regerings standpunkt. De kristne demokrater gik tilbage fra 37 til 34 mandater. Milazzo tegnede sig for 9, hvor han før kun havde 6, mens kommunister og Nenni-socialister øgede deres andel med hver eet mandat til henholdsvis 21 og 11. Fascisterne beholdt deres 9 mandater, mens monarkisterne gik tilbage. Dermed var forsøget på at knuse Milazzo mislykket, og både de kristne demokrater og den katolske kirke måtte hermed notere et nederlag, der meget vel kan tolkes som et alvorligt memento om, at andre konstellationer end efterkrigstidens klassiske kan tænkes, og om at det flere steder i riget ulmer under overfladen til trods for de fremskridt, Italien vitterligt har gjort gennem den sidste halve snes år.

REFORMLOVGIVNING

Når den sicilianske konflikt antog det format, som tilfældet blev, skyldes det, at den – ved siden af at tjene oppositionsformål i Democrazia Christiana – genspejlede nogle af de stridsspørgsmål, der havde været oppe i italiensk politik i almindelighed i den nærmest foregående tid. Så godt som hele det reformværk, der var blevet gennemført siden 1948, havde været genstand for heftige meningsbrydninger inden for det store regeringsparti og var blevet til gennem en række kompromiser dels inden for dets egne rækker, dels med de samarbejdende midterpartier. Lovgivningsarbejdet havde ikke på nogen måde været af ringe omfang, og om den store forvaltningsreform fra 1954 såvel som forbedringer i sociallovgivningen, støtte til et socialt boligbyggeri og oprettelsen af en forfatningsdomstol havde uenigheden været begrænset. Derimod blev den alvorlig, så snart man kom ind på problemer, der havde dybe økonomiske rødder. Allerede kampen om en ny forpagtningslov, der begyndte så tidligt som i 1950, havde vidnet herom. Mens størsteparten af de kristne demokrater sammen med socialdemokraterne og det italienske venstre i det hele taget ville gå vidt for at skabe så gode vilkår for fæsterne som muligt, var partiets højrefløj meget tilbageholdende og sympatiserede med de liberale og det øvrige højre, der ønskede at fastholde muligheder for, at jordbesidderen uden større vanskeligheder skulle kunne sætte forpagteren fra gården.

Også i debatten om den økonomiske ti-årsplan, Vanoni-planen, fra 1955 havde modsætningerne afspejlet sig, selv om man til slut var nået til enighed om den. Vanoni-planen, der løber fra 1955 til 1964, betegner et energisk forsøg på at bekæmpe de største svagheder i Italiens økonomiske struktur. I følge planen skal nationalindtægten forøges med mindst 5 % om året gennem forøgede investeringer i alle grene af erhvervslivet. Herved håber man også at kunne reducere arbejdsløsheden, idet man regner med at kunne skabe beskæftigelse for 4 millioner mennesker i løbet af ti-årsperioden.

Ligeledes har der stort set været enighed i partiet om at fortsætte indsatsen for ophjælpning af det underudviklede »Mezzogiorno«, således som påbegyndt med Silaloven og Stralcioloven fra 1950 for Calabrien, Lucanien og Apulien. Her er der gennem udstykning af storgodser blevet skabt mange tusinde småbrug, som på særdeles lempelige vilkår er blevet overdraget til jordløse landarbejdere eller til bønder, der i forvejen kun havde ganske små lodder. Staten har også finansieret opførelsen af bygninger på disse husmandsbrug og har bistået med finansiering af inddæmnings- og overrislingsanlæg, indretning af maskinstationer, oliepresserier, mejerier, landbrugsskoler, almindelige skoler, administrationsbygninger og meget andet. Endog besætninger til de nye brug har staten sørget for og har herigennem ydet en gigantisk indsats for at bringe århundreders stagnation til ophør i syden. Langsomt synes de underudviklede områder også at være ved at vågne op til nyt liv, men processen tager tid, og kritikere hævder, at der er blevet begået adskillige fejlgreb – mest, måske, fordi man var tilbøjelig til i højere grad at lægge sociale end økonomiske synspunkter til grund for reformværket. Det er vist nok ubestrideligt, at brugene mange steder er for små eller i hvert fald, at de er det, indtil landbruget er blevet bragt op på et meget højere niveau end det nuværende gennem tekniske forbedringer og ved en almindelig højnelse af befolkningens kunnen. Desuden virker det hæmmende på udviklingen, at en væsentlig del af den lokale kapital, der blev frigjort gennem udstykningen, der fandt sted på grundlag af erstatninger i overensstemmelse med ejerens skatteopgivne værdiansættelse af jorden, har søgt nordover i stedet for at blive stillet til rådighed for en begyndende industriel udvikling i syden. Af disse og andre grunden har den opfattelse fundet adskillige forkæmpere, at Italien i almindelighed ville have været bedre tjent med, at staten havde koncentreret sin økonomiske indsats omkring det i forvejen udviklede Norditalien i stedet for at øse penge ud i syd.

E. N. I. OG DEN PRIVATE KAPITAL

Disse synspunkter genspejler til en vis grad den voldsomme debat om de økonomiske principper, der har udgjort hovedemnet i italiensk politik

gennem de sidste år, og magtkampen mellem de store interessegrupper i Italien. Denne konflikt bunder dybt i Italiens økonomiske struktur, der i betydeligt omfang endnu er præget af Mussolini og den fascistiske tidsalders kombination af kapitalisme, privilegier og statskontrol eller statsdrift. Staten står således som ejer af tre fjerdedele af skibsbygningsindustrien, 40 % af stålindustrien og 20 % af maskinindustrien. Desuden øver staten gennem »Instituto per la Riconstruzione Industriale« (I. R. I.) en meget betydelig kontrol med investeringer i industrien og indehaver gennem dette institut 15 % af den samlede aktiekapital i Italien.

Tydeligst er modsætningerne mellem det statskontrollerede og det private erhvervsliv trådt frem i spørgsmålet om udnyttelsen af den italienske undergrund. Konflikten herom var begyndt at blive aktuel, da der i 1949 blev gjort store fund af naturgas ved Cortemaggiore sydøst for Milano. På grundlag heraf og gennem eminent dygtig ledelse af den statskontrollerede E. N. I.-koncerns chef, *Enrico Mattei,* voksede en industri op, som hastigt skød sine fangarme videre ud til forbitrelse for privatkapitalens mænd. Striden blev skærpet, da Gulf Oil i 1953 fandt olie ved Ragusa på Sicilien, hvor privat og udenlandsk kapital takket være det regionale selvstyre havde helt anderledes frit slag end på fastlandet, og den blev det centrale konfliktemne, da et privat selskab i 1955 fandt olie i Abruzzerne, 100 miles øst for Rom, hvorefter de største optimister fandt begrundelse for et håb om, at hele den italienske Adriaterhavskyst skulle være fuld af olie. Fundet var blevet gjort i et »neutralt« område i den forstand, at E. N. I. her ikke besad noget monopol, således som tilfældet var i Posletten, hvor andre interesser var blevet drevet ud ved lov i 1953. Mattei svarede imidlertid med straks at sætte ind i nærheden af det fund, Gulf Oil og et italiensk selskab havde gjort i Abruzzerne, og da det lykkedes ham, forsøgte han at få gennemført en ny lov, der skulle vinde kampen for E. N. I. også her. Denne gang gik det dog ikke så glat, idet højrefløjen af de kristne demokrater gik imod Matteis ønsker, dels ud fra liberalistiske synspunkter, dels på grund af tilknytning til grupper, der konkurrerede med E. N. I. Den lov, der blev gennemført i 1957 med Fanfani som drivkraft inden for Democrazia Christiana, gav da heller ikke Mattei alt, men måtte dog betragtes som et gunstigt udgangspunkt for hans videre forsøg på at udmanovrere de andre selskaber. Følgen blev, at Gulf Oil omgående trak sig tilbage og derefter kun interesserede sig for Sicilien. Men også her havde E. N. I. sine tråde ude, og hovedårsagen til den sicilianske konflikt fra efteråret 1958 var netop som tidligere omtalt modsætningerne mellem de norditalienske interesser omkring E. N. I. på den ene side og den private foretagsomhed og de udenlandske selskaber på den anden.

Efter Fanfanis fald er angrebene mod Enrico Mattei og E. N. I. taget til i styrke og fandt navnlig udtryk i en meget hidsig senatsdebat i maj

1959, hvor det store monopolforetagendes dispositioner i flere henseender blev voldsomt kritiseret. Mattei blev således angrebet for at have engageret selskabet i olieudvinding i Mellemøsten i stedet for at koncentrere kræfterne om en udbygning af Italiens egen produktion, og fra Democrazia Christianas side blev han kritiseret for med Milano-avisen »Giorno« som talerør at modarbejde Segni til trods for, at Mattei selv tilhører de kristne demokrater. Hans placering i partiet er dog klart på venstrefløj, og han regnes for at stå såvel Fanfani som præsident Gronchi nær.

ITALIENS UDENRIGSPOLITIK

Konflikten inden for det kristelige demokratiske parti og forståelsen mellem Gronchi, Fanfani og Mattei har også et udenrigspolitisk perspektiv, selv om det er vanskeligt at afgøre dets rækkevidde. Italien har ellers siden 1948 fulgt en meget stabil udenrigspolitisk kurs. De skiftende italienske regeringer har alle fastholdt de Gasperis linie, der gik ud på at knytte landet snævert til de vestlige stormagter, navnlig gennem medlemsskabet i N. A. T. O., og at fremme det europæiske samarbejde mest muligt, dels gennem Europarådet og O. E. E. C., dels og især gennem de »lille-europæiske« foretagender som kul- og stålunionen, E. D. C. og fællesmarkedet. Der kan heller ikke herske tvivl om, at Italien har høstet store fordele af denne udenrigspolitik. Den provestlige kurs sikrede Trieste for Italien og gav det for en tid formynderskabet over det tidligere italienske Somaliland. Desuden førte den Italien over fra gruppen af besejrede fjendenationer til positionen som begunstiget alliancepartner med De forenede Stater, hvorigennem landet ikke blot vandt styrke udenrigspolitisk og militært, men også nød godt af bistand gennem en omfattende Marshallhjælp, gennem stationeringsindtægter og off-shore-leverancer, hvilket altsammen har haft sin betydelige andel i det kraftige opsving i Italiens erhvervsliv gennem det sidste tiår. Endelig har det europæiske samarbejde på mange punkter lettet Italiens økonomiske vanskeligheder, og det er sandsynligt, at det på længere sigt vil høste et meget stort udbytte af fællesmarkedet, dels gennem de chancer, dette vil give den stærke norditalienske industri, dels gennem de muligheder, Romtraktaten frembyder for bistand fra de andre deltagerlande til udvikling af Mezzogiorno og for afhjælpning af arbejdsløshedsproblemet.

Ikke desto mindre var der i Fanfanis korte regeringsperiode fra juni 1958 til januar 1959 en del tegn, som tydede på, at Italien var ved at ændre sin udenrigspolitiske kurs i hvert fald nogle grader, selv om ministerpræsidenten klart tilkendegav, at både N. A. T. O.-linien og den europæiske politik ville blive opretholdt. Særlig opsigt vakte det, at Fanfani, der selv havde overtaget udenrigsministerposten, indledte en udrensning

blandt det italienske diplomatis veteraner og herunder ramte nogle af de mest fremtrædende talsmænd for det stærkest mulige atlantpagtsamarbejde som f. eks. chefen for udenrigsministeriet, *Alessandrini,* Paris-ambassadøren *Rossi-Longhi* og Moskva-udsendingen *di Stefano.* I deres sted trådte mænd, der var kendt som trofaste Fanfani-folk, og det er muligt, at skifterne kun skal betragtes som udslag af ministerpræsidentens forsøg på at konsolidere sin personlige magt. På den anden side havde adskillige røster rejst sig til fordel for en mere »selvstændig« N. A. T. O.-politik, og det er en kendsgerning, at Italien gennem et stykke tid havde ført en Mellemøstpolitik, der ikke var i overensstemmelse hverken med U. S. A., Storbritannien eller Frankrig, og som sigtede til at skabe et nært og venskabeligt forhold til de arabiske lande og Persien.

Tilnærmelsen mellem Italien og de mellemøstlige lande kan ikke undgå at bringe Mussolinitidens udenrigspolitik i tankerne, men det vil sikkert være forkert at forbinde folk som Gronchi, Fanfani og Mattei med mare nostrum-ideer. Derimod er der god grund til i Italiens mellemøstpolitik at se en kamp mellem olieinteresser, og det så meget desto mere, som Enrico Mattei utvivlsomt har et stort ord at skulle have sagt i italiensk udenrigspolitik – til dels forårsaget af kampen mellem de amerikanske olieselskaber og E. N. I. på italiensk grund. Allerede under den britisk-persiske oliestrid 1951–53 gjorde italienerne sig bemærket, da de ligesom japanerne forsøgte at bryde Anglo-Iranian Oil Companys blokade af den nationaliserede persiske olie, men bestræbelserne slog fejl. Ganske vist fik italienske tankbåde olien transporteret så langt som til havne i Italien, men her demonstrerede den internationale oliekapital sin magt ved at fremtvinge, at den italienske regering sluttede sig til blokaden, således at dette Enrico Matteis første forsøg på en italiensk fribytterpolitik slog fejl.

Senere har Mattei imidlertid haft større held med sig; det er allerede omtalt, at det er lykkedes ham at fortrænge amerikanske selskaber fra Italien, og i den seneste tid er han også begyndt at anfægte oliegiganternes monopolstilling i Mellemøsten. Han har heri haft en fortræffelig støtte i Fanfani, men også andre i Democrazia Christiana og det italienske venstre bistår ham lige så vel som vesttyske og schweiziske foretagender. Hånd i hånd med at italienske politikere har besøgt mellemøstlige lande, har Mattei knyttet tråde mellem E. N. I. og en række regeringer. I Marokko har han således sikret sig koncession på oliefund i den sydlige del af landet, og med Ægypten er der sluttet aftale om udnyttelse af felter i Sinaiørkenen, ligesom det italienske selskab har tilbudt lignende fine vilkår til Persien for rettigheder i Qum-området. Årsagen til Matteis sukces ligger dog ikke så meget i italienske politikeres charmeoffensiv overfor mellemøstlige statsoverhoveder eller i den arabvenlige holdning, Italien har indtaget ved seneste lejligheder, hvor det er brændt løs i området, som i den

kendsgerning, at italienernes vilkår er betydeligt mere favorable for produktionslandet, end tilfældet er med overenskomsterne mellem arabstaterne og de gamle olieselskaber. Disse består som hovedregel af fifty-fifty-aftaler, hvorimod Mattei har tilbudt og gennemført ordninger, der i realiteten betyder, at lige ved 75 % af indtægterne tilfalder det land, i hvis jord olien findes.

Det er indlysende, at disse transaktioner er alt andet end populære i de store oliekompagnier, ligesom Italiens holdning i de mellemøstlige konflikter i nogle tilfælde har vakt mishag hos Italiens vigtigste N. A. T. O.-allierede, således i 1956, da italienerne tilkendegav megen utilfredshed med den britiske-franske Suez-aktion og i 1958, da krisen omkring Libanon, Jordan og Iraq gav Fanfani-regeringen lejlighed til at indtage en holdning, der vakte mishag i Washington. Alligevel er der grund til at fastholde den opfattelse, at den italienske politik i Mellemøsten ikke er noget fundamentalt i Italiens udenrigske kurs. Medlemsskabet i atlantpagten og den snævre tilknytning til de øvrige fællesmarkedlande er det centrale element, men der er tydelige divergenser i opfattelsen hos en række italienske politikere og også inden for Democrazia Christianas rækker om, hvor intim Italiens binding til de vestlige lande bør være. Her repræsenterer højrepartierne og højrefløjen af de kristne demokrater det standpunkt, at Italien gennem den størst mulige indsats skal vise, at det hører hjemme blandt de store i disse fællesskaber – således som det er udtrykt også i holdningen overfor amerikanske raketbaser på italiensk grund –, mens folk som Fanfani finder, at kun ved at have en stærk og selvstændig position på andre områder kan Italien hævde sig inden for de store alliancer og unioner.

Det moment, som muligvis kunne føre til en mere dybtgående ændring i Italiens udenrigspolitik, er, at Nenni skulle få held til at komme i en position, der giver ham virkelig indflydelse, men det kan efter alt at dømme kun ske, hvis socialisterne samles, og de kristne demokrater sprænges. Det er der dog trods alle brydninger kun ringe sandsynlighed for, selv om en sådan udvikling nok ville medføre en konstellation, der kunne bringe Italien mere politisk stabilitet indadtil og gøre det muligt at føre den økonomiske og sociale reformpolitik meget videre, end det kan gøres nu, hvor højrefolkene blandt de kristne demokrater lægger sig hindrende i vejen.